

POSTAVENÍ ODS NA ČESKÉ POLITICKÉ SCÉNĚ – STAV A VÝHLEDY

Prezidentem republiky je kandidát a český předseda ODS Václav Klaus. Premiérem předseda ODS Mirek Topolánek. Předsedou Senátu Přemysl Sobotka. Oba parlamentní kluby ODS jsou jasně nejsilnější, přičemž senátorský dokonce tvoří absolutní většinu v horní komoře parlamentu. ODS má hejtmany ve 13 krajích a účastní se krajské koalice ve všech českých i moravských regionech. Má také primátory a starosty stovek velkých i menších měst a obcí. V Evropském parlamentu má nejsilnější zastoupení ze všech českých stran a patří k nejsilnějším členům frakce ELS-ED. Je také jedinou stranou, které nepřetržitě více než pět let roste členská základna. ODS je zkrátka na vrcholu svých sil. Ještě žádná jiná česká (ani meziválečná československá) strana nedosáhla tolika volebních úspěchů a takového postavení na všech úrovních veřejné moci jako ona.

Nesamozřejmá pozice

Její pozice ale vůbec není samozřejmá. A to v historickém domácím ani středoevropském srovnání. Žádná z českých pravicových stran v minulosti se jejímu postavení ani zdaleka nepřiblížila. Jedinou středoevropskou pravicovou stranou, která svojí úspěšností aspoň částečně snese srovnání s ODS, je maďarský FIDESZ. Ten je však nyní v opozici a jeho politika se v ekonomických i jiných rovinách od politiky ODS výrazně liší.

Pomohla opozice a Topolánek

Silná pozice ODS je výsledkem souhry mnoha zamýšlených kroků i náhodných okolností. Za povšimnutí stojí především správný odchod do zřetelné opozice po volbách v roce 2002 a udržení opozičního étosu po celé volební období. Opoziční roky navíc ODS nepromeškala, ale naopak naplnila mnoha důležitými kroky: programovou diskusí ústící do Modré šance, vybudováním vzdělávacího systému (Langerův projekt „Strategie úspěchu“), prací se členskou základnou, rozvinutím zahraničních kontaktů i domácího koaličního potenciálu (zj. „normalizací“ vztahů s KDU-ČSL), oslovením nových či staronových voličských skupin, lepší prací s médii a moderními marketingovými postupy atd.

Klíčovým předpokladem všech úspěchů ale byla povedená první výměna na postu předsedy strany, ke které došlo

v roce 2002. Sázka na novou tvář Mirka Topolánka se ukázala jako správná, o čemž svědčí nejen pozoruhodná série vítězství, kterých ODS pod jeho vedením dosáhla, ale i výše uvedená modernizace strany. Ani úspěšná změna předsedy a modernizace nepatří k samozřejmostem. O tom nejlépe svědčí problémy, s nimiž se už řadu let potýkají nejen čeští sociální demokraté či KDU-ČSL, nýbrž i mnohá věhlasná a dříve úspěšná uskupení na západ od našich hranic, včetně britských konzervativců.

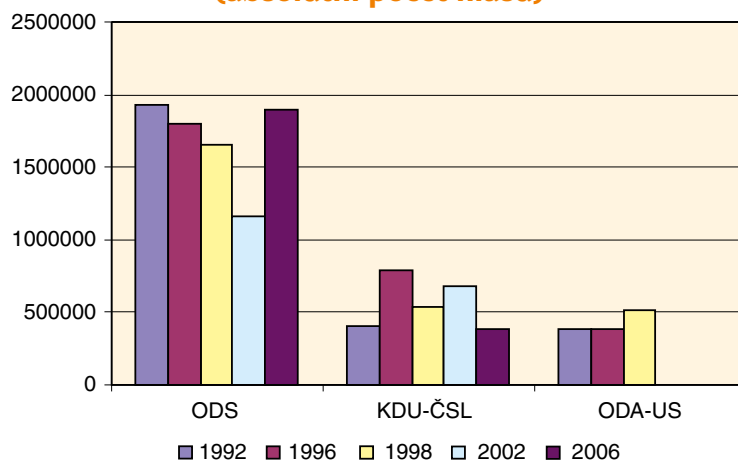
Program a rozkročení

Konečně správnými kroky byla i sázka na jasnou programovou profilaci, zaštitěnou erudovanými osobnostmi některých stínových ministrů, a dostatečně zřetelné rozkročení od politického středu k jasné pravici, které ODS po letech umožnilo opravdu výrazně oslovit nejen své rozhodnuté, ale i své – a nejen své – nerozhodnuté voliče.

Faktor štěstí

ODS ale také měla velké štěstí. Zejména v tom, jak slabé předsedy, potažmo premiéry, si volila v minulých letech ČSSD. A jak tito předsedové, především Jiří Paroubek, jednali s médii a přistupovali k různým problémům a aférám. Měla štěstí i v tom, jak absolutně neschopná (resp. všehoschopná) byla v minulých letech hlavní konkurentka v boji o hlasy – Unie svobody. A jak

Podpora pravice ve volbách do ČNR/PS 1992–2006 (absolutní počet hlasů)

bezzubé byly všechny další pokusy o zformování jejího pokračovatele (hlavně v případě SNK-ED).

ODS také nahrálo to, že uprostřed minulého volebního období proběhly hned troje důležité volby – do EP, krajských zastupitelstev a třetiny míst v Senátu. ODS však také vytěžila z povolebního chování Jiřího Paroubka a své chvályhodné neústupnosti směrem k lákavé velké koalici.

ŠANCE A RIZIKA 2008-10

Klíč k dalšímu úspěchu: členové, vzdělávání, marketing, média... a političtí partneři

Nyní se zdá, že ODS už může jedinečně ztráct. Nečeká ji nic jiného než pád. To může, ale také nemusí být pravda. Vše záleží hlavně ní.

Co může ODS zcela jistě ovlivnit, je pokračování mnoha pozitivních trendů v minulých letech. Týká se to práce se členskou základnou, rozvíjení jejího potenciálu, další drobné práce na vylepšení mediálního obrazu, kvalitnějším, sofistikovanějším a hlavně kontinuálním využívání prostředků politického marketingu, rozvíjení zahraničních vztahů i vztahů na české politické scéně, kde stále ještě existují bílá místa.

Příležitosti je možné vidět i v racionálních vztazích s dosavadními koaličními partnery. Zdá se, že stále platí okřídlený výrok o tom, že pravice v Česku nemůže vládnout bez křesťanů. Ano, KDU-ČSL stále zůstává nejbližším partnerem. A to i z důvodu, že není a dost možná už ani nebude tak obletovanou nevěstou, jakou roky byla. Dalším dobrým důvodem je fakt, že voličská základna KDU-ČSL patří k jiným sociálním a demografickým i názorovým skupinám než ODS. Proto se jí ODS příliš bát nemusí. Ba právě naopak. KDU-ČSL může sehrávat roli jakéhosi můstku k jiným cílovým skupinám, na které dnes ODS příliš nedosáhne – např. k seniorům, venkovským voličům, nábožensky založeným lidem apod. I z tohoto důvodu by si ODS měla přát, aby se křesťanští demokraté co nejrychleji uzdravili a našli sami sebe. Ostatně, to si mohou přát nejen celostátní, ale i krajské a komunální politici ODS.

Co se zelenými?

Zvláštní vztahy pojí ODS se zelenými. Ti jsou dnes vládními koaličními spojenci, ať se to některým členům líbí či nikoli. To, že chtějí ze svého členství ve vládě vytěžít maximum, je jasné a vcelku logické. Není totiž možné zapomenout na to, že voliči SZ patří mezi vzdělanější a přelétavější, a tak se dá čekat, že se své strany budou ptát, co dělala ve vládě. Stejně jako se na to budou ptát mnozí voliči ODS. ODS by ale také nemělo uniknout, že SZ je v řadě voličských skupin největším konkurentem ODS. V absolutním počtu je možná takových voličů více než těch, kteří stojí mezi ODS a ČSSD. I proto by se ODS neměla macešsky stavět k řadě témat tzv. postmaterialistického typu, včetně životního prostředí,

rovných příležitostí, evropských otázek. A znovu a znovu je promýšlet a inovovat svůj přístup k nim.

Tento problém souvisí i s další rizikem. A tím je to, že nejen SZ, ale celé kulturně-sociální prostředí, dnes posměšně zvané „pravda a láska“, přejde od středu a pravice k levíci. Opět to asi nebude populární, ale cesta k další vládě pro ODS nejspíše vede právě přes jakési spojenectví s tímto prostředím. A není to jen čirý oportunismus, ale i některé sdílené programové body – na místě prvním transatlantismus (viz radar), spojený nejen s ODS, nýbrž i s bývalým prezidentem Havlem a částí jeho okolí!

Zachovat status quo na levíci

Šancí pro ODS je paradoxně i relativní, ne nějak zásadní, úspěch ČSSD v podzimních volbách. Ten totiž povede k udržení statu quo v jejím vedení, a to je přesně to, co ODS potřebuje. Jiřího Paroubka, Davida Ratha, Vítězslava Jandáka a podobné osoby ve vedení ČSSD. Naopak další tvrdá porážka by mohla do čela sociální demokracie přivést schopnější vůdce. ODS se ale docela hodí i udržení současného vedení u komunistů. Není to ani ryba ani rak, nicméně je dostatečně zprofanované na to, aby vydrželo jako strašák.

Dotáhnout a odkomunikovat reformy

Největším předpokladem pro další úspěchy ODS je její schopnost dotáhnout a hlavně úspěšně odkomunikovat reformní kroky vlády. Že to je možné, ukazují např. skvělé kampaně britských labouristů, kterými odprezentovali své skutečné i smyšlené úspěchy. Argument, že labouristé jsou levicová strana, neobstojí. Totéž dokázaly i mnohé strany pravicové.

Pozor na aféry!

Největším rizikem pro ODS jsou korupční a jiné aféry. Kauza Čunek nyní vládu i ODS oslabuje daleko více než její reformní snažení. Právě korupce v řadách ČSSD byla zřejmě poslední kapkou, kterou přetekl pohár trpělivosti řady jejích potenciálních voličů a naopak ODS to přivedlo mnoho voličů (staro)nových. I proto jsou tak citliví na jakékoli náznaky klientelismu a korupce. A to nejen na centrální úrovni.

Nejsilnější soupeř – vlastní netrpělivost

Největším rizikem ale zůstává netrpělivost uvnitř strany. Mnozí poukazují na to, že reformy nejsou dostatečné. Jiní zase tvrdí, že jsou příliš tvrdé. Mnozí varují, že ODS nedostatečně hájí své zájmy v koaliční vládě a příliš ustupuje. Řadu politiků vede logický strach, zda udrží vlastní pozici. Jiní vidí příležitost k postupu směrem nahoru. To vše je legitimní. Ale pokud možno až po podzimních volbách a v takové formě, aby to nesmetlo vládu a tím i další šanci na úspěch. To by při pohledu na současnou pozici bylo nejen trestuhodné, ale i nenapravitelné...

Ladislav Mrklas, politolog, ředitel CEVRO

HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA ODS – NADĚJE PRO ČR

Ačkoli hospodářský program ODS se v průběhu doby vyvíjel, vykazuje pozoruhodnou kontinuitu. Ve svých počátcích čerpala ODS z dědictví radikální ekonomické reformy: liberalizace cen, zahraničního obchodu, privatizace a makroekonomické stabilizace. Václav Klaus založil Občanskou demokratickou stranu, aby ekonomická reforma měla politickou podporu a pokračovalo se v jejím duchu.

Ekonomická reforma z roku 1991

Vládní Scénář ekonomické reformy byl vytvářený v létě 1990 a na podzim prosazen ve federálním parlamentu. Hovořil o deregulaci, otevření vstupu na trh pro soukromé a zahraniční subjekty; liberalizaci cen a zahraničního obchodu; privatizaci státních podniků, kontrole makroekonomické situace; postupném vytváření tržní infrastruktury, tedy institucí a legislativy.

Liberalizace cen po půl století cenové rigidity přirozeně vyvolala jednorázový cenový vzestup a následnou mírnou inflaci. Tento cenový skok bylo možné zvládnout jen tehdy, když byly utaženy otěže přísné měnové a rozpočtové politiky. Cenová liberalizace za takových okolností stlačila reálné mzdy směrem dolů, což umožnilo vytvořit rovnováhu na domácím trhu a uvolnilo prostor pro činnost nově vytvořených či restrukturalizovaných firem.

Podniky byly privatizovány ve stavu, v jakém byly. Vláda neprováděla jejich předběžnou sanaci či restrukturalizaci. Čekání na výhodnější podmínky pro prodej a předběžná restrukturalizace by znamenala jejich neprivatizaci. Protože se privatizace musela provádět rychle se stovkami podniků, musel stát použít nestandardní metody, zejména kupónovou.

Ekonomická reforma měla mimořádný význam i pro politiku. S tím, jak Václav Klaus navrhl principy ekonomické reformy a společenské transformace, vznikla potřeba prosadit je politicky. Proto vznikla Občanská demokratická strana. Postupně se etablovala na české politické scéně jako standardní liberálně-konzervativní strana a stala se stálíci českého politického systému.

Koaliční vládnutí 1992–1997

Podle volebního programu ODS „Svoboda a prosperita“ pro volby do Poslanecké sněmovny ČR v červnu 1992 je základem hospodářského rozkvětu ekonomická aktivita a iniciativa svobodného jedince. Svoboda, demokracie a právo jsou podle programu nezbytné podmínky pro soukromé vlastnictví, iniciativu a prosperitu. Ekonomická a politická svoboda jsou rubem a lícem jedné mince.

Liberalizace a privatizace musí být provedeny rychle, bez zbytečného otálení. Přeshlapování na místě by znamenalo

nejen ohromné hospodářské ztráty způsobené mrháním zdroji. Kdyby strukturální změny národního hospodářství a rekonstrukce a modernizace podniků byly ponechány v rukou státní byrokracie, místo aby byly svěřeny soukromému sektoru, nedočkali bychom se úspěchu nikdy.

Základní prioritou hospodářské politiky koaliční vlády bylo udržení vysokého tempa hospodářského růstu v podmínkách nízké nezaměstnanosti, s cílem postupně sblížit životní i ekonomickou úroveň ČR s vyspělou Evropou. Proto byla vláda odhodlána pokračovat v transformaci ekonomiky, především v oblasti privatizace majetku státu, deregulaci a zkvalitňování trhu a dokončení liberalizace cen.

Nešťastné balíčky roku 1997

Spolu s vnitřními spory uvnitř koalice a slabostí vlády v Poslanecké sněmovně byla ODS tlačena ke stále větším kompromisům v praktické politice i rétorice. O tom svědčí dva balíčky vládních opatření, které přišly na jaře 1997. Dubnový balíček pod názvem „Korekce hospodářské politiky a další transformační opatření“ se snažil o zlepšení hospodářské situace a dotažení transformace ČR.

Dubnový balíček hovoří o institucionálních bariérách a „úzkých hrdlech“: nepružné a ne vždy ekonomicky efektivní struktuře vlastnických práv, nedostatečném právním povědomí, nedokonalém regulačním rámci a napětím na trhu. Korekce neodrážela politiku ODS, jak vyplývalo z jejího volebního programu z roku 1996, nýbrž strana byla k této rétorice dotlačena koaličními partnery a jejich partnery uvnitř ODS.

Stabilizační a ozdravný program vládní koalice z 28. května 1997 pak byl ještě tvrdším hodnocením české transformace. Ústup od fixního kurzu koruny je podle květnového balíčku účtem za řadu „chyb v hospodářské politice“. Tehdejší hospodářská situace není podle autorů balíčku jen náhodným výkyvem, nýbrž odráží dlouhodobě působící tendence a jevy uvnitř české ekonomiky.

Je zjevné, že negativní hodnocení transformace v podání dubnového a zejména květnového balíčku neodpovídá volebnímu programu ODS, který vyzníval více optimisticky. Dubnový a květnový balíček byl ODS v koaliční vládě vnucen. Koaliční vláda 1996-97 se nemohla opřít o většinu v Poslanecké sněmovně, a proto se nakonec oslabená vnitřními rozpory rozpadla.

Hospodářský program ODS v opozici

Ve čtyřech poděbradských artikulech, které se staly základem volebního programu pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 1998, bylo zdůrazněno, že soukromí je

nedotknutelné. ODS volala po levném státu, nezadlužené budoucnosti a solidaritě zodpovědných. Poprvé se objevuje v programu ODS rovná daň pro všechny druhy příjmů na úrovni přibližně kolem 20 %.

ODS ve volebním programu nově tematizovala měnovou politiku. Kritizovala bludný kruh, kdy vysoké úrokové sazby ničí český podnikatelský sektor, jeho složitá situace pak ohrožuje stabilitu finančního systému, hospodářský růst je minimální a nezaměstnanost stoupá. Program otevřeně mluví o stagflaci, kterou „není možné překonat ani rozpočtovými schodky ani fanatickým lpěním na nereálných protinflačních záměrech“.

Ve volebním programu pro volby do Poslanecké sněmovny 2002 ODS zdůrazňuje, že stát musí dobře fungovat. Český stát si však vzal na sebe úkolů příliš mnoho (i ty, které dělat nemá či neumí) a vykonává je dosti neehospodárně. Vybírá od občanů příliš mnoho peněz a ještě příliš složitě, neprůhledně a nespravedlivě. Manipulací s daněmi se snaží nejrozličnější činnosti brzdit či naopak zvýhodňovat, což je systémově špatné.

Těžištěm hospodářského programu ODS vždy byla daňová reforma. ODS zdůrazňuje, že dnešní daně jsou složité a vysoké. Proto prosazuje rovnou daň. ODS si přeje, aby místo složitých, vysokých a nerovných daní nastoupila jednoduchá, nízká a rovná daň z příjmů fyzických i právnických osob. Základem rovné daně jsou všechny příjmy, z nichž se všem příjemcům sráží stejné procento 15 %.

Rovnou daň plánovala ODS prosadit nejen u daně z příjmů (fyzických i právnických osob), nýbrž i ze spotřeby. Chtěla by sjednotit sazby DPH do stejné výše 15 %. ODS by chtěla také zabránit neustálému zvyšování spotřebních daní, zrušila by daň z kapitálových příjmů (úroků a dividend) a požadovala udržet nízkou úroveň majetkových daní – daně dědické, darovací, daně z nemovitostí či z převodu nemovitostí.

Nové koaliční vládnutí

Průlomovým se stal program do voleb roku 2006 „Modrá šance“, protože s ním ODS vyhrála volby. Správné byly snaha snížit daně a usnadnit podnikání, což umožnilo vznik nových pracovních míst. Nezaměstnanost se měla snížit na polovinu, na úroveň před nástupem vlád ČSSD, což se podařilo. Omezit je třeba prostor pro korupci snížením moci byrokracie, všudypřítomné státní regulace a obrovského přerozdělování.

Program ODS se z velké části promítl do programového prohlášení druhé Topolánkovy vlády. Vláda považuje za alarmující neúměrně vzrůstající státní zadlužení, zároveň odmítá dluhy veřejných rozpočtů skrývat pomocí různých účetních triků. Vláda se zavázala snižovat schodek veřejných financí: v roce 2008 na úroveň 3% HDP, v roce 2009 na 2,6% HDP a v roce 2010 na 2,3% HDP. I toto tempo se zdá však být příliš pomalé.

Složená daňová kvóta má klesnout do roku 2009 pod 34% HDP. Vláda se v programovém prohlášení zavázala zavést jednotnou sazbu daně z příjmu fyzických i právnických osob ve výši 17-19%. Dnes – jak známo – činí sazba 15% a má se ještě snižovat. Efektivní sazba daně je samozřejmě vyšší. Dnes činí 22% příjmů, po dalším snížení nominální výše se vejde do vládou vytčeného koridoru.

Ekologická daňová reforma se dostala do programu vlády jako úlitba zeleným. Environmentální politika je značně problematická a povede ke zvýšení celkové daňové zátěže. Poněkud nesystémově spojuje vládní program zvýšení spotřební daně na energii se snížením sazby sociálního pojištění. Od roku 2010 má platit emisní daň z CO₂, která vznikne ze stávajícího poplatku za znečištění ovzduší.

Naděje a rizika

Vláda si správně uvědomuje, že v posledních letech došlo k neuvěřitelnému nárůstu sociálních výdajů. Explozi státních výdajů je nutno zastavit. První etapu důchodové reformy tvořily parametrické změny průběžného systému, včetně pokračování zvyšování důchodového věku na 65 let. Druhá etapa spočívá v oddělení majetku akcionářů a klientů u systému dobrovolného důchodového pojištění. Třetí etapa důchodové reformy představuje opt-out.

Právě ve vyvedení části důchodového pojištění spočívá určité riziko. Důchodová reforma by měla být rozpočtově neutrální, tj. nevytvářet nové schodky – ať už explicitní, nebo implicitní. Snížení sazby důchodového pojištění je sice chvályhodné v mezinárodním ohledu, protože ČR má jedny z nejvyšších sazeb sociálního pojištění v Evropě. Mohlo by se však dotknout důchodů vyplácených z průběžného pilíře.

Kde ODS ve vládní politice nepřiměřeně ustupuje zeleným, je oblast energetiky a ochrany klimatu. Vláda podporuje využití obnovitelných zdrojů energie, ačkoli jde o zdroj energie vůbec nejdražší. Snížení energetické spotřeby české ekonomiky o 40% do roku 2020 je příliš ambiciózní cíl. Rovněž úsilí snižovat emise CO₂ je zbytečné, protože ČR patří k zemím střední a východní Evropy, které emise CO₂ po pádu komunismu snížily nejvíce.

Těžištěm hospodářského programu ODS zůstává daňová reforma. Je ironií osudu, že ministerstvo financí nedrží v rukou ODS. Základní koncepty ODS se však do vládní politiky promítají. Kalouskovy návrhy jdou nyní ke spojení daně z příjmu se sociálním pojištěním, což trochu míchá jablka a hrušky. Program koaliční vlády jde správným směrem, byť důraz na environmentální regulace je poněkud přehnaný.

*Marek Loužek,
Centrum pro ekonomiku a politiku*

ODS A VZDĚLÁVÁNÍ

Od počátku své existence ODS, zejména v období první poloviny devadesátých let, pochopitelně ovlivňovala významně kromě jiných i oblast vzdělávání a školství. Otázkou je jak a s jakými efekty.

Nesporným pozitivem vládní politiky v oblasti školství v první polovině devadesátých let, tedy zejména politiky ODS, bylo provedení základních změn ve vzdělávací soustavě. Základní legislativní změny školského zákona, zřizovatelem mateřských a základních škol se staly obce, byl umožněn vznik soukromých škol a byl transformován způsob a princip financování vzdělávání - od nákladového k normativnímu. Pohříchu se v té době problematikou školství a vzdělávání v ODS zabývali lidé, kteří se posléze stali spoluzakladateli Unie svobody.

Koncem devadesátých let a v období dvou období vlád ČSSD sice ODS na centrální úrovni nedisponovala žádnými exekutivními pravomocemi, ale to neznamená, že nemohla, a to i zásadním způsobem, ovlivňovat problematiku vzdělávání a školství. Prostřednictvím poslanců a senátorů za ODS byly iniciovány některé novely školských zákonů, a to jak v oblasti tzv. regionálního i vysokého školství. Navíc po provedení reformy veřejné správy ODS získala rozhodující postavení v nově konstituovaných krajích, tedy v klíčových orgánech státní správy a samosprávy ve školství. Mohla tedy v rámci pravomocí těchto orgánů i poměrně zásadně aplikovat obecně proklamované principy politiky ODS v oblasti vzdělávání.

Ne vždy se to však dařilo. Úřední aparát nově vzniklých krajů, transformovaný povětšinou z bývalých školských úřadů se nezřídka nevzdal „sociálně inženýrských“ ambicí. Obecná hesla ODS o cílech vzdělávací politiky – rovnost šancí, rovnost podpory nebo volby vzdělávaných – ve světle reálného výkonu i těch krajských orgánů státní správy, kde „vládla“ ODS, jakoby platila jen částečně, jen někdy nebo jen když se to hodí.

Růst aktivit po roce 2000

Cílevědomou a komplexně zaměřenou aktivitu v oblasti vzdělávání zahájila ODS zejména po roce 2000. Tehdy, v rámci II. ideové konference ODS v červnu roku 2000, její poslanec PhDr. Bartoš vnesl požadavek, aby se oblast vzdělávání stala jednou z priorit ODS. V rámci svého projevu navíc formuloval dvě základní zásady, které by měla politika ODS v oblasti vzdělávání sledovat.

„Za prvé, škola by měla změnit své zaměření z tradičního předávání znalostí na zvládnutí metod, jak informace zpracovávat a aplikovat. Za druhé, škola musí získat zájem vzdělávaného tím, že sama pro něj bude mít osobní význam: bude stimulovat jeho aktivitu a tvořivost, poskytne mu místo pro experimentování a hledání bez rizika a strachu, vytvoří prostor pro jeho seberealizaci a dá mu příležitost, pocítit úspěch. Jde

o podstatě o motivační roli, která je základem pro člověka, aby se po celý život chtěl učit.“

Z hlediska směřování aktivit ODS v oblasti vzdělávání pak byl důležitý i závěr odborné sekce III. Ideové konference ODS v dubnu roku 2002 (moderátoři Libuše Benešová, Martin Říman).

„Úkolem vzdělání musí být vymezení vzdělávacího standardu tam, kde ústava garantuje bezplatné vzdělání. Vzdělávací standard je služba, kterou poskytuje stát každému, to znamená, že údaje budou hrazeny z veřejných zdrojů. Distribuce musí být založena na jednoduchém a transparentním systému a musí respektovat rovnost zřizovatelů. V terciárním sektoru školství – VŠ a VOŠ – musí být zavedeno školné.“

V dalších letech pak se podařilo na půdě ODS ustanovit poměrně široký tým odborníků na oblast vzdělávání a pod vedením poslance a stínového ministra školství za ODS (PhDr. Waltera Bartoše, předsedy výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu PS PČR) byly zahájeny práce na dokumentu „Modrá šance pro vzdělávání – Důvěra a příležitost“.

2003: Modrá šance pro vzdělávání

Dokument byl představen v roce 2003 a prezentoval nikoli jen stav oblasti vzdělávání a klíčové problémy, ale navrhoval i řešení, které ODS navrhovala prosadit v případě získání mandátu ve volbách.

O záměru ODS považovat oblast vzdělávání za jednu z důležitých priorit a o návrzích jak problematiku vzdělávání řešit vypovídá dokument takto:

Není sporu o tom, že vzdělání je již dnes důležitou podmínkou osobní prosperity. V budoucnu pak nepochybně jeho význam ještě vzroste. Obecná vzdělanostní úroveň pak je, vedle otevřenosti trhů, považována za jeden z klíčových zdrojů ekonomického růstu. Vzdělání je proto i důležitým veřejným statkem a oblast vzdělávání je významnou veřejnou službou.

Principy, kterými se mají řídit změny navrhované ODS v oblasti regionálního vzdělávání:

Princip jednoty základních parametrů vzdělávacího systému: Žádné z přijímaných opatření nesmí umožnit vznik čtrnácti různých vzdělávacích systémů v rámci České republiky. Decentralizace pravomocí k operationálnímu řízení musí být doprovázena centralizací výkonu těch funkcí, které zajistí, že vzdělávání v oblasti regionálního školství nebude v základních aspektech závislé na místě, kde je poskytováno.

Princip volby: Veškeré právní normy i způsob podpory vzdělávání prostředky veřejných rozpočtů musí být stanoveny tak, aby občan nebyl

nadbytečně omezován ve své volbě vzdělávací dráhy a výběru charakteru vzdělávací služby.

Princip rovného vztahu mezi právy a povinnostmi: Všem vzdělávaným a všem školám bez rozdílu jejich zřizovatelů, pokud jsou jim zákonem uloženy stejné povinnosti, mají být přiznána i rovná práva – včetně práva na finanční podporu z prostředků státního rozpočtu.

Princip financování vzdělávání žáka: Stát způsobem, kterým definuje alokaci prostředků určených na vzdělávání, musí jednoznačně deklarovat skutečnost, že primárním předmětem podpory je vzdělávání žáka. Normativně stanovené údaje na základní a střední vzdělávání, případně umělecké, jazykové nebo další vzdělávání zajišťované ve školách podle příslušných právních předpisů a podporované ze státního rozpočtu, mají být školám poukazovány podle počtu žáků a v jednotkové výši stanovené vzhledem k závazně určenému rozsahu, podmínkám vzdělávání určitého oboru a zohledňující jeho diagnostikované specifické vzdělávací potřeby.

V oblasti terciárního vzdělávání je v „Modré šanci“ navrhováno:

Různé programy vysokoškolského vzdělávání musí být přístupné většímu počtu občanů, a to kdykoliv v průběhu života. Vysoké školy musí být nejen motivovány, ale i účinně podporovány k nabídce různých forem studia, umožňujících mimo jiné i studium zohledňující například předchozí vyšší odborné vzdělání, studium při zaměstnání nebo studijní stáže v zahraničí. Do financování vysokoškolského vzdělávání musí být významněji zapojeny i další zdroje, včetně zdrojů privátních. Požadovaný podíl studentů na financování vlastního vzdělávání pak musí být doplněn o podporu a produkty omezující selektivnost přístupu ke vzdělání.

Školskou veřejností pak byly pozitivně akceptovány zejména sliby ODS, že bude-li k tomu mít příležitost, omezí rozsáhlý byrokratický aparát, a to jak na centrální, tak krajské úrovni a příslib navýšení prostředků do vzdělávání, respektive podílu prostředků z HDP.

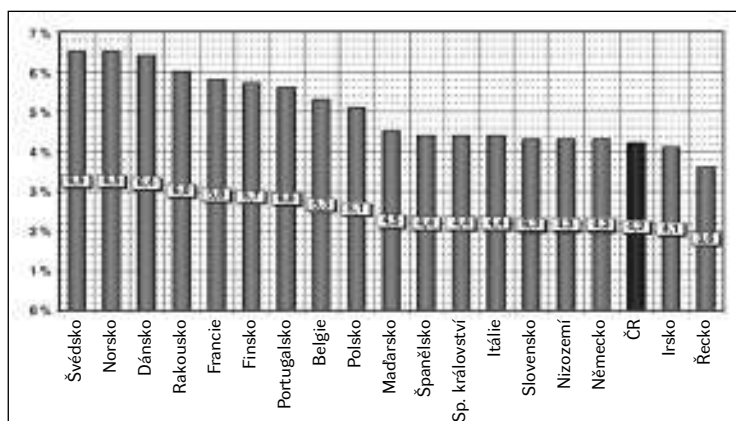
A co z příslibů ODS, uvedených v programových dokumentech je realizováno?

- Vedení resortu školství, mládeže a tělovýchovy se prioritou nestalo. V rámci koaličních jednání se prioritou staly resorty jiné. To by samo o sobě nemuselo být limitující, pokud by se alespoň nejdůležitější záměry a cíle, obsažené v předvolebním dokumentu Modrá šance, staly součástí závazku koaliční vlády ve vládním prohlášení. S výjimkou slibu zajištění rovné podpory, která ovšem předpokládá zásadní změny školského zákona. O výstupech nebo alespoň diskusi na toto téma, tím méně o definování vzdělávacího standardu veřejné vzdělávací služby, se však zatím nejedná.
- Část původního týmu, který pracoval na dokumentu

„Modrá šance“ v rámci Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy sice pracuje na strategickém materiálu „Bílá kniha terciárního vzdělávání“, nicméně možnost zavedení principu vícezdrojového financování, účinnější využití privátních zdrojů a zejména možnost zavedení na straně jedné „odložené školné“, na straně druhé systém podpory studentů se v tomto volebním období nepředpokládá.

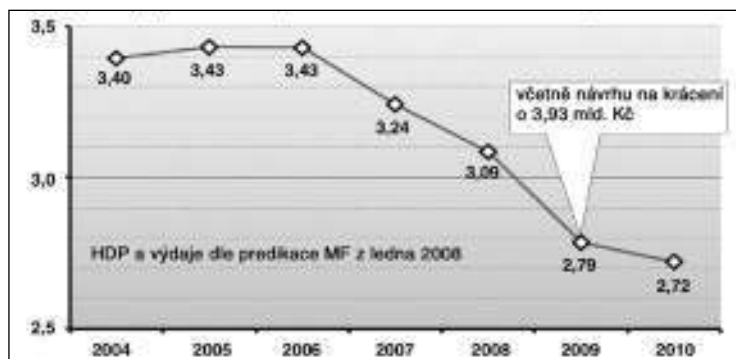
- Největším neřešeným problémem vlády, tedy i ODS, je nenaplňování slibů o ekonomické podpoře oblasti obou sektorů vzdělávací soustavy. V dokumentu „Modrá šance“ byl jako příklad nerozumné vládní politiky ČSSD prezentován graf srovnání podílu veřejných výdajů na vzdělávání v různých státech Evropy. Jestliže v tehdy prezentovaném srovnání zaujímala Česká republika jedno z posledních míst, prognóza vývoje je ještě méně optimistická.

Podíl veřejných výdajů na školství na hrubém domácím produktu (v %)

Graf z „Modré šance“ (2003)

Podíl výdajů státního rozpočtu do resortu školství na HDP bez prostředků z EU

Graf srovnání z posledních let a prognóza do roku 2010

Co konstatovat závěrem?

Oblasti vzdělávání, přesto, že je proklamativně na oficiálních grémiích ODS akceptována nesporná významnost problematiky, není v reálné politice strany věnována taková pozornost, kterou by si zasloužovala. A to přesto, že teoretická východiska i po rozsáhlých diskusích v zásadě akceptovaná řešení jsou známa a byla vyhlášena jako programové cíle.

ZAHRANIČNÍ POLITIKA ODS

Občanská demokratická strana v průběhu své existence spoluudávala a výrazným způsobem ovlivňovala směr zahraniční politiky České republiky. Samotný postoj strany k zahraniční politice se začal vytvářet již při jejím zrodu. Od svého vzniku prosazuje ODS pragmatickou, nebo také lze říci realistickou, zahraniční politiku. Ta je vybudována na třech základních pilířích, kterými jsou: 1) transatlantické vazby, 2) evropská integrace, 3) a v neposlední řadě oboustranné vztahy s blízkými sousedními i dalšími méně vzdálenými evropskými zeměmi. V prvním programovém prohlášení strany s názvem „Cesta k prosperitě“ z roku 1991 najdeme více než jasné stanovisko k transatlantické spolupráci, spočívající jednak v kooperační provázanosti s USA a jednak ve zřejmé snaze začlenit Českou republiku do struktur Severoatlantické aliance. ODS se v tomto programovém prohlášení staví pozitivně také k otázce Evropské unie, která je vybudována na myšlenkách společného práva, demokracie a prosperity pro všechny její členy. Obdobné pilíře se objevují ve všech programových prohlášeních ODS až do dnešních dnů. Je až s podivem, jak konzistentním bodem je zahraniční politika v rámci ODS. Strana se ihned po svém vzniku jasně vymezila a neopouští svůj kurz v rámci zahraniční politiky. Je důsledně odmítavá k přehnané roli naší země v mezinárodním uspořádání a apeluje na respektování geografických, geopolitických a ekonomických možností České republiky. Sami představitelé strany se definují jako „eurorealisté“ a odmítají idealistický postoj v otázkách evropské integrace. S tímto termínem se pracuje jak v dokumentu „Manifest českého realismu“, který spatřuje světlo světa na začátku roku 2001, tak v později vydaném prohlášení stínové vlády pod názvem „Realismus místo iluzí“.

ODS a NATO

Pilíř transatlantické spolupráce a užší vztahy se Spojenými státy vždy představovaly hlavní prioritu ODS. Velmi rychlé a plnohodnotné členství v rámci NATO jasně verifikuje tento nosník zahraniční politiky. Vztah ODS k NATO je pravděpodobně nejvíce specifikován v dlouhodobém programovém prohlášení strany, které vzniká v roce 1995. Strana se v něm hlásí k sounáležitosti a solidaritě euroatlantické civilizace, kterou definuje jako státy se stejnými základními hodnotami a shodným způsobem života. Je zde jasně vyslovena premisa, že Česká republika nemá být pouze konzumentem garancí bezpečnosti, ale měla by se stát státem, který bezpečnost vytváří a poskytuje ji jiným státům. Jedině tato cesta uchrání naši zemi suverenitu a zajistí ji bezpečnost. Následuje přijetí ČR do Severoatlantické rady pro spolupráci a zapojení se do programu Partnerství pro mír. Velmi důležitým dnem se stává 8. červenec roku 1997, kdy v rámci madridského

sumitu NATO bylo České republice nabídnuto členství. Celý přístupový proces vyvrcholil za vlády České strany sociálně demokratické 12. března 1999, kdy se ČR stala oficiálně členem Severoatlantické aliance. ODS má jasný podíl na integraci do transatlantického společenství, proto byla velká škoda, že nemohla jako vládní strana sklidit plody své péle z předchozích let. Dále se ovšem podílí na posilování transatlantických vztahů, důsledně podporuje spolupráci USA s Evropou a varuje před vyostřováním vztahů se Spojenými státy.

ODS a otázky evropské integrace

Již výše zmíněný dlouhodobý program z roku 1995 věnuje svoji pozornost také otázce evropské integrace. Vymezuje evropskou integraci jako druhý pilíř zahraniční politiky ODS. Chápe ji jako klíč k prosperitě a bezpečnosti a vychází z klasického předpokladu, že ekonomicky provázané země spolu neválčí a naopak podporují mír a bezpečnost v rámci daného regionu. Program z roku 1995 jasně říká, že neexistuje relevantní alternativa k našemu členství v EU. V rámci Evropské unie se ODS hlásí k procesu rozšiřování a otevřenosti vůči ostatnímu světu, k volnému obchodu a k důslednému omezování byrokracie. Pracuje s konceptem odvozené suverenity v rámci EU spočívající v myšlence, že společenství je tvořeno suverénními státy, jež do unie dobrovolně vstoupily. Zde je více než jasně zřetelný realistický postoj, kritizující jakékoliv náznaky omezování státní suverenity. S ohledem na zájmy ČR nahlíží ODS s despektem na většinu hlubších integračních kroků. Vymezuje si cíl nebýt pouhým konzumentem finančních prostředků z nejrůznějších fondů Evropské unie, ale stát se plnohodnotným členem s výkonným hospodářstvím a začlenit se do skupiny zemí, jejichž hospodářství je zdrojem dynamiky Evropské unie. Z těchto postojů jasně vyplývá vztah ODS k evropské integraci, potažmo EU. Dlouhodobý program je jasným důkazem, že označení ODS jako strany „euroskeptické“ je liché. Je to omyl, který provází historii strany od samého počátku i přes tu skutečnost, že ideově a programově je strana vybavena dostatečně.

ODS a její politika po vstupu do EU

Po vstupu do Evropské unie můžeme v rámci Občanské demokratické strany pozorovat dvě skupiny, které se výrazným způsobem podílely na formování postojů vůči EU. První skupina je tvořena evropskými poslanci v čele s Janem Zahradilem. Evropští poslanci jsou hlavními tvůrci tzv. evropské politiky. Druhá skupina je složena především z krajských reprezentantů, zejména pak z hejtmanů. Tato skupina se zaměřuje především na témata spojená s čerpáním finančních prostředků z projektů Evropské unie. Hlavními otázkami, které v poslední době profilovali „evropskou“ politiku jsou:

debata nad ústavním textem pro Evropu, rozšiřování EU a integrační proces.

Z činů ODS se dají vypočítat dva základní názory na vytvoření evropského ústavního textu. První, jasně odmítající postoj, vychází z textu, který vznikl na půdě europoslaneckého klubu pod názvem „5 důvodů proč říci NE evropské ústavě“. Strana se odmítavě staví proti jakémukoliv dokumentu, jež může být připodobňován ústavě. Druhý postoj je, že pokud má vzniknout takovýto dokument, měl by být ratifikován formou referenda. V rámci dokumentu „5 důvodů proč říci NE evropské ústavě“ byly formulovány nejpálčivější výhrady. Mezi nejzávažnější patří posilování velkých států na úkor malých a středních států, odebrání práva veta při rozhodování o struktuře rozpočtu EU a výrazné zásahy do státní suverenity. V českém prostředí se vedl tuhý boj o způsob ratifikace ústavní smlouvy. Česká strana sociálně demokratická podmiňovala vypsání referenda přijetím obecného zákona o referendu. ODS však tento návrh odmítala a navrhla přijetí jednorázového ústavního zákona o referendu k evropské ústavní smlouvě. Ve výsledku nedošlo k řešení této otázky, protože ratifikaci ústavní smlouvy vyřešila odmítavá reakce nizozemských a francouzských občanů.

ODS patří k tradičním zastáncům rozšiřování Evropské unie. Základním předpokladem pro začleňování nových členů je ekonomická dimenze sjednocování. Zde se vytváří široké pole působnosti pro odpůrce evropské federalizace. Pokud by se podařilo začlenit do EU neevropské, nebo jen částečně evropské země, snížilo by to velmi výrazně možnost cesty federalizace EU, protože se ODS staví i za plnohodnotné začlenění Turecka.

ODS se musí v otázkách evropské integrace často potýkat s kritikou svých oponentů a čelit obviněním z „euroskepsy“, či dokonce z „antievropství“. Na všechna tato tvrzení nalézáme odpověď v současné politologii, která se velmi výrazně zabývá otázkami klasifikace a typologizace evropské politiky jednotlivých subjektů v rámci stranického systému. Občanská demokratická strana může být podle typologizace N. Contiho označena za stranu „měkkého euroskeptismu“. Toto členění tvrdí, že zastánci „měkkého euroskeptismu“ nejsou v zásadě proti členství v EU ani integraci, ovšem v určitých otázkách zásadním způsobem chrání národní zájmy. Avšak i tato teorie je v konkrétním případě ODS vyvrátitelná. Prvním argumentem může být *cleavage* české společnosti, ve které v současnosti nedomnuje štěpení silné a slabé integrace, ale kapitál versus práce. Tudíž nemůžeme říci, že by tato otázka zásadně ovlivňovala elektorát. V neposlední řadě nesmíme nechat bez povšimnutí, že většina voličů ODS se označuje za proevropské.

Nesmíme dále opomenout debaty, které se v současné době vedou o umístění radarové základny na našem území. Pro Občanskou demokratickou stranu není radarová základna otázkou pouze obrany a bezpečnosti,

ale také významným geopolitickým aspektem. Otupuje zájmy Ruska a posouvá sféru vlivu této mocnosti dál na východ. Radarová základna bude významným pojítkem se Spojenými státy a mohla by zajistit významnější postavení České republiky v rámci EU.

ODS a bilaterální vztahy s okolními státy

Třetím a posledním pilířem zahraniční politiky ODS je její vztah se sousedními státy. Mezi hlavní cíl patří především zlepšení vztahů se svými západoevropskými sousedy a udržení nadstandardních vztahů se Slovenskem. Díky přispění ODS dochází v současné době ke konvergenci vztahů s CSU a s Bavorskem obecně. Je až s podivem, že z bavorské strany k tomuto sbližování přispívá Günther Beckstein, který se velmi výrazně ohrazoval k rozšiřování Schengenského prostoru. Bavorsko, potažmo CSU neměla jako poslední z relevantní politických subjektů v Německu kontakt s ČR. ODS výrazně napomáhá komunikaci s politickými a zejména průmyslovými subjekty v ČR, SRN a snaží se řešit neutěšenou situaci, která panovala na části našich západních hranic.

Závěr

I přes absenci rozsáhlého a dlouhodobého programu je zahraniční politika ODS překvapivě konzistentní. Jak již bylo řečeno, stojí na třech základních pilířích, které jsou tvořeny transatlantickou spoluprací, evropskou integrací a vztahy se sousedními státy. Aktuální otázky zahraniční politiky se proměňovaly s plynoucím časem, ale zásadní priority zůstávaly a zůstávají dodnes. Zahraniční politika ODS je natolik pružná, že se na jedné straně dokáže velmi rychle vymezovat vůči současným otázkám, a zároveň na druhé straně zůstává jednotná a věrná více než 16 let starým názorům. ODS není stranou „antievropskou“ ani „euroskeptickou“, ale – jak sama sebe označuje – „stranou eurorealismu“. Z programového prohlášení ODS sepsaného v roce 1995 jasně vyplývá, že Evropská integrace je pro ni jedinou možností a neexistují jiné alternativy. Občanská demokratická strana se snaží České republice vytyčit co možná nejpříjemnější cestu – cestu, která bude respektovat jak národní stát, tak samotné evropské společenství.

Zdroje:

- Cabada, L. – Šanc, D.: 2006. *Český stranický systém ve 20. století*. Aleš Čeněk: Dobrá voda.
- Mrklas, L.: 2006. *ODS a zahraniční politika 1991-2006: profil, priority, programové dokumenty*. In Langer, I. – Zahradil, J. (eds), 15 let zahraniční politiky ODS. Cevro: Praha.
- Novotný, L.: 2008. Bavorská CSU mění kurs politiky vůči České republice In: *Mezinárodní politika*, Vol. 33, No. 3. (March, 2008), str. 22 – 25.
- Krutílek, O. – Kuchyňková, P. 2006. *ODS a evropská integrace*. In Balík, S. a kol.: *Občanská demokratická strana a česká politika*. CDK: Brno.

Marek Hanč, student politologie a mezinárodních vztahů na Západočeské univerzitě v Plzni

ČESKÉ ZDRAVOTNICTVÍ A STÁRNUTÍ POPULACE

Zdravotnictví, stejně jako další části sociálního systému v České republice a jinde na světě, čelí mnoha výzvám. Jedním z nejvíce diskutovaných fenoménů budoucnosti je zejména stárnutí populace a jeho souvislost se zdravotnictvím. Právě tomuto tématu, kterému je v mezinárodní vědecké komunitě a v posledních letech i v České republice věnována rozsáhlá pozornost, se budeme věnovat v předkládaném článku.

Co způsobuje stárnutí populace?

Jako stárnutí populace se označuje nárůst podílu starších občanů v populaci; za hranici stáří je přitom obvykle považováno dosažení 65 let věku. Pro mapování dynamiky stárnutí populace se počet starších lidí vztahuje k celkovému počtu obyvatel (ČR má momentálně přibližně 14% seniorů). Důležitý je také poměr obyvatel ekonomicky aktivních a ekonomicky neaktivních (k nim patří také děti a mladí lidé).

K základním faktorům ovlivňujícím průměrný věk populace a tím také její stárnutí patří vývoj porodnosti (výkyvy a trend dlouhodobého poklesu porodnosti), prodloužování délky lidského života a migrace obyvatel.

Podle výsledků předběžné statistické bilance činil **počet obyvatel** České republiky k 31. prosinci 2007 celkem 10 381 130. Přirozený přírůstek dosáhl 10,0 tisíce osob, přičemž hodnotu 10 tisíc přesáhl naposledy v roce 1982. Saldo zahraniční migrace činilo 83,9 tisíce osob. Celkový přírůstek populace v roce 2007 ve výši 93,9 tisíce osob byl dokonce nejvyšší od počátku padesátých let minulého století. Počet obyvatel České republiky se nepřetržitě zvyšuje již pátým rokem. Stárnutí obyvatelstva se projevilo v poklesu podílu dětské složky obyvatelstva ve věku 0–14 let na 14,2% za současného růstu podílu obyvatel starších 65 let na 14,6 %, na 100 dětí tak k 31. 12. 2007 připadlo 102 osob starších 65ti let. Průměrný věk obyvatel se zvýšil na 38,8 let u mužů a 41,8 let u žen.

V průběhu minulého století došlo především v důsledku světových válek a do určité míry i v důsledku propopulačních opatření k výkyvům v porodnosti. Období s vysokým počtem narozených dětí následovala období, kdy se dětí rodilo méně. Nejvíce patrné je to v případě silných poválečných ročníků. Právě tato mohutná populační vlna se bude v budoucnu výrazně podílet na zvýšení proporce seniorů v populaci České republiky.

Dlouhodobý pokles porodnosti je druhým, z pohledu populačního vývoje závažnějším, faktorem. V České republice došlo na počátku devadesátých let k výrazným společenským změnám, které vedly mimo jiné k odkládání mateřství. Snižuje se také počet dětí narozených jedné ženě.

Prodloužování střední délky života je dalším významným faktorem, který ovlivňuje stárnutí populace. Na zvyšování

střední délky života se v minulosti významně podílelo snižování novorozenecké a kojenecké úmrtnosti. Nyní zde dochází k prodloužování střední délky života v důsledku snižování úmrtnosti ve středním a vyšším středním věku.

Dalším faktorem jsou dopady migrace, která se týká většinou mladších věkových kategorií. V místě, odkud mladí lidé odcházejí, potom dochází k relativnímu nárůstu starších občanů (kteří tolik nemigrují) a naopak v místech, kam migranti přicházejí, dochází k relativnímu nárůstu mladších občanů. Migrace se týká nejen států a regionů, ale i městské a venkovské části osídlení.

K jakým změnám dochází v České republice?

V blízké budoucnosti dojde v České republice k současnému působení několika faktorů. Silné poválečné ročníky se dostanou do důchodového věku, porodnost se bude v důsledku populačních vln i v důsledku dlouhodobého poklesu nadále snižovat a dojde k dalšímu prodloužování střední délky života. Dopady vlivu migrace je obtížné předvídat, je však možné předpokládat, že Česká republika přiláká část migračního proudu z východu. Díky tomu dojde k výrazným změnám v poměru počtu osob v produktivním věku a počtu osob, které jsou na nich „závislé“.

Ze srovnání vývoje v České republice s vybranými státy je zřejmé, že je třeba velké opatrnosti při přejímání stanovisek o „malých rizicích“ spojených se stárnutím populace. Nejde pouze o porovnání indexů, ale také o to, že v České republice je populace seniorů prakticky zcela závislá na veřejných rozpočtech (důchody, zdravotní a sociální péče). Je proto otázkou, do jaké míry se budou budoucí generace v produktivním věku ochotny vzdát se svých příjmů ve prospěch veřejných rozpočtů.

Jaké jsou souvislosti stárnutí populace s výdaji ve zdravotnictví?

Posoudit dopady stárnutí populace na budoucí výdaje na zdravotní péči je obtížné. Jednoduché propočty založené na vynásobení dnešních nákladů na jednotlivé věkové skupiny očekávaným počtem občanů v těchto věkových skupinách v budoucnu jsou pouze schematické.

Prodloužování délky lidského života je spojeno se změnou nemocnosti a s výraznou změnou charakteru postupného vymírání příslušných kohort. Tyto jevy je možné zobrazit graficky ve formě křivky „vymírání“ kohorty.

Počáteční fáze „vymírání kohorty“ je spojena s výskytem kojenecké a dětské úmrtnosti. Vzhledem k tomu, že Česká republika patří k zemím s nejnižší mírou kojenecké úmrtnosti, nelze očekávat, že by došlo k jejímu dalšímu snižování (a tedy prodloužení střední délky života z tohoto důvodu). Po období dětské úmrtnosti následuje dlouhé období s minimálním počtem zemřelých (s malou pravděpodobností úmrtí). Toto období trvá ve vyspělých zemích cca do 40 až 50 let a po něm následuje pozvolný nárůst pravděpodobnosti úmrtí (v zemích s delší

délkou života k němu dochází později a pozvolněji). Pravděpodobnost úmrtí dosahuje v současné době ve vyspělých zemích maxima okolo 80. roku života; toto maximum se postupně posouvá do vyššího věku. Po dosažení maxima dochází opět k pozvolnému poklesu – to se však již týká pouze několika procent z celé kohorty. U seniorské populace osob ve věku 80 a více let je odhad budoucího vývoje obtížnější. Projekce počtu obyvatel Eurostatu (a z ní odvozená křivka vymírání kohorty) pro rok 2050 ukazuje, že se téměř 80% Švédů narozených v roce 2050 dožije 80 let. Stejněho věku se dožije téměř 70% narozených v tomtéž roce v České republice.

Možné scénáře výpočtu budoucích nákladů seniorské populace

S úvahami o prodlužování délky života a jejích dopadů na potřebu zdravotní péče jsou spojeny ještě další dva koncepty – teorie komprese morbidity a koncept o nákladech spojených se smrtí.

Teorie o kompresi morbidity vychází z předpokladu, že se celková délka života bude prodlužovat rychleji než doba života strávená s nemocí. Tato teorie má však jeden zásadní nedostatek – dívá se na nemoc jako na stav, který je založen na statických kritériích pro její stanovení a řešení. Současná medicína – především v oblasti kardiovaskulární a onkologické, se čím dále tím více zaměřuje na riziko vzniku nemoci nebo riziko její progresse. Určení stavu, který je vhodný pro intervenci, závisí na poměru žádoucích a nežádoucích očekávaných (nikoliv jistých) výsledků dostupné intervence a také čím dále tím více i na preferencích samotného nemocného. Očekávané výsledky intervence i preference nemocného jsou z pohledu nároků na zdravotnický systém důležitější než samotné onemocnění.

Koncept nákladů spojených s úmrtím vychází z poznatku, že se náklady na zdravotní péči v období před úmrtím zvyšují. Tyto náklady mají ale dvě velmi odlišné složky. Tou první jsou náklady spojené s naší snahou úmrtí odvrátit nebo je výrazně oddálit. Pokud se pomocí této péče úmrtí podaří odvrátit nebo oddálit na dostatečně dlouhou dobu, tak náklady zůstanou a zvýší náklady „živých“ v dané věkové kategorii. Problém těchto nákladů nespočívá v úmrtí samotném, nýbrž v účinnosti odvrácení úmrtí a v naší neschopnosti dopředu poznat, ve kterých případech se úmrtí odvrátí podaří a ve kterých případech nepodaří. V těchto případech by bylo lépe veškeré náklady vztáhnout k těm, u kterých se podařilo úmrtí odvrátit – to bylo důvodem jejich vynaložení a ve vztahu k těmto případům potom posuzovat účelnost jejich vynaložení. Považovat tyto náklady za „jednorázové“ náklady spojené s úmrtím je dosti problematické. Pokud se účinnost těchto intervencí zvýší, tak se náklady přesunou k „živým“ a navíc dojde k dalšímu prodlužování fáze křivky vymírání kohorty s nízkou pravděpodobností úmrtí. Druhou složkou jsou skutečné náklady spojené s důstojným umíráním, jejichž cílem je zmírnění bolesti a utrpení. Tyto náklady nepochybně jednorázové jsou, ale jejich výše dosud

Obyvatelstvo (syntetické ukazatele)

Ukazatel	2006	2007 p)
Úhrnná plodnost	1,33	1,44
– prvního pořadí	0,66	0,70
– druhého pořadí	0,48	0,53
– třetího a vyššího pořadí	0,19	0,22
Čistá míra reprodukce	0,64	0,70
Průměrný věk matek	28,9	29,1
– při prvním porodu	26,9	27,1
Podíl narozených mimo manželství (%)	33,3	34,5
Předmanželské koncepce (%)	30,0	30,4
Úhrnná potratovost	0,53	0,52
Úhrnná umělá potratovost	0,34	0,34
Tabulková prvorošatečnost-muži (%)	62,9	64,5
Průměrný věk při 1. sňatku-muži	31,0	31,2
Tabulková prvorošatečnost-ženy (%)	69,7	71,1
Průměrný věk při 1. sňatku-ženy	28,4	28,6
Úhrnná rozvodovost (%)	48,7	48,7
Naděje dožití při narození-muži	73,4	73,7
– ve věku 60 let	18,2	18,4
Naděje dožití při narození-ženy	79,7	79,9
– ve věku 60 let	22,3	22,3

Poznámka: p) = předběžné údaje

Zdroj: ČSÚ, 2007

pravděpodobně není příliš vysoká – paliativní péče u nás není dosud dostatečně rozvinutá. Naopak lze očekávat, že nároky na tento typ péče budou narůstat a s nimi i náklady na její zajištění. Tento trend bude posilován s přesunem maxima úmrtí do fáze křivky vymírání kohorty v pokročilém věku.

Co přinese budoucnost?

Ve světě dochází k reformním změnám financování zdravotnictví v posledním období velmi rychle a s různou intenzitou v jednotlivých státech. Lze konstatovat, že v České republice vhodné období pro přijetí potřebných proaktivních opatření, ve kterém byl příznivý poměr mezi populací v seniorském a v produktivním věku, již uplynulo. Veškerá řešení proto již budou obtížnější a náročněji prosaditelná. Problematika stárnutí populace a její souvislost se zdravotnictvím je však mnohem náročnější než by mohlo být patrné na první pohled. Není proto namístě hysterie, ale odpovědný přístup k řešení problémů a mapování dynamiky tohoto jevu s využitím výpočetních a ekonometrických modelů.

Je potřeba zdůraznit, že stárnutí populace nepřináší jenom problémy. Přináší s sebou především obrovský potenciál společenský i ekonomický. Jde o to, jak zavčas vytvořit podmínky a prostor pro maximální využití tohoto potenciálu. Ztráty, které budou plynout z jeho nevyužití, budou zcela jistě vyšší než náklady plynoucí z řešení problémů spojených se stárnutím populace.

Článek je zkrácenou verzí analýzy České zdravotnictví a stárnutí populace, zpracovaného odborným týmem projektu Kulatý stůl. Zveřejněno na www.kulatystul.cz

PRÁVO, VEŘEJNÁ SPRÁVA A VNITŘNÍ BEZPEČNOST Z POHLEDU ZÁKLADNÍCH PROGRAMOVÝCH NÁVRHŮ ODS

Následující text se zabývá některými základními programovými návrhy ODS v oblastech práva, veřejné správy a vnitřní bezpečnosti. Text vychází zejména z jednotlivých volebních programů ODS od doby založení strany (1991), přičemž byly zohledněny převážně takové programy, které se vyznačují poměrně velkou mírou konkrétnosti a na nichž tak lze nejlépe dokumentovat, jak se programy ODS nabízené české společnosti střetávají se skutečnou realitou, resp. jak se představy ODS podařilo převést do „života“. Těmi programy ODS, které vykazují potřebnou míru konkrétnosti (a nejsou založeny jen na víceméně zkratkovitých sloganech), jsou pro účely tohoto příspěvku míněny volební program do Poslanecké sněmovny (tehdy České národní rady) v roce 1992 „Svoboda a prosperita“ a rovněž jeho stejnojmenný program pro následující sněmovní volby v roce 1996, dále volební program pro sněmovní volby v roce 1998 „Hlavu vzhůru“, jenž vycházel z podstaty základního programu ODS „Čtyři poděbradské artikuly“ z téhož roku a konečně volební program do sněmovních voleb v roce 2002 „Volební desatero“.

PRÁVO

Právní stát

Od svého založení stojí ODS na konceptu vybudování a udržení funkčního a politicky stabilního státu. Takového státu, který je demokratický, právní, s respektem k základním lidským právům a svobodám člověka a občana. Důraz na funkční, racionální a po všech stránkách stabilní státní útvar byl kladen zejména na počátku devadesátých let minulého století, kdy se hledala fungující a bezkrizová podoba tehdejšího československého federativního státu. Stát se netvořil „pro příští týden, měsíc, nebo rok, ale pro příští století“ (*Svoboda a prosperita, 1992*). V pojetí ODS má být stát malý co do svého rozsahu, ale silný tam, kde jsou jeho nezastupitelné funkce (např. vnitřní a vnější bezpečnost, zajištění vymahatelnosti práva). Stát má být tedy silný a akceschopný v takových oblastech, kde se obecně jedná o zajištění bezpečnosti, ochranu práv a spravedlnosti, přičemž toto pojetí lze stavět na podobě veřejné správy existující v éře liberálního státu, která se vyznačovala existencí pěti, dnes již klasických, resortů – zahraničí, obrana, spravedlnost, finance a vnitro (*Čtyři poděbradské artikuly, 1998*).

V roce 1992 vycházela ODS z toho, že demokratické zřízení státu je založeno na principech svobody,

rovnosti (především před zákonem) a solidarity (nejen sociální a zdravotní zajištění občanů, ale i udržení rovnováhy mezi různě rozvinutými regiony). Při budování demokratického právního státu ODS navazovala na prvorepublikové demokratické tradice a hledala rovněž poučení u států s dlouhodobým fungujícím demokratickým zřízením. Základem právního státu má být ochrana občana před zneužitím veřejné moci a požadavek na oddělení moci zákonodárné, výkonné a soudní. Kontrola má být převedena na nezávislé orgány (Nejvyšší kontrolní úřad, nezávislé soudy atd.) a má být provedena transformace sovětského modelu prokuratury, jakožto universálního strážce zákonnosti (příznačného pro totalitní stát) na státní zastupitelství, jehož role je být veřejným žalobcem zastupujícího stát a chránící veřejný zájem v trestním řízení. Předpokladem dobře fungujícího demokratického státu musí být rovněž umožnění volné soutěže politických stran.

ODS věří v občana, v jeho schopnosti svobodně myslet a jednat, postarat se sám o své potřeby bez zbytečného zasahování všeobjímajícího státu a jeho úředníků. „Víme, že příliš rozpínající se stát zbavuje občana nejenom svobody, ale také odpovědnosti.“ (*Čtyři poděbradské artikuly, 1998*)

ODS nevnímá právní stát jako frázi a v jejím pojetí nejde o nějaký abstraktní a normálnímu člověku zcela vzdálený, nesrozumitelný a nepochopitelný systém. „Smysl má pouze takový právní stát, který lidem chrání jejich práva a svobody, ale neplete se jim do života.“ (*Volební desatero, 2002*)

Právní řád

Na počátku transformačních změn naší společnosti se ODS přihlásila za stoupence radikální reformy i v oblasti práva (*Svoboda a prosperita, 1992*). Zdůrazňovala nutnost odlišit oblast práva soukromého (se zdůrazněním jeho zásadní zásady, že to, co není zakázáno, je dovoleno) a práva veřejného, které je naopak postaveno na koncepci, že státní (veřejná) moc může činit pouze to, co zákon výslovně dovoluje. Tyto principy zakotvuje i Ústava České republiky. V těchto letech byl kladen požadavek na všestrannou očistu veřejného života od těch, kteří se podíleli na budování komunistického režimu. V tomto směru sehrál (a stále sehrává) svoji významnou roli tzv. lustrační zákon. Ve volebním programu pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006 „Společně pro lepší život“ se ODS zavázala nedopustit jeho zrušení. ODS v roce 1992 rovněž požadovala poznat o totalitní

minulosti pravdu. K tomu by snad měl napomoci relativně nedávno zřízený Ústav pro studium totalitních režimů.

Obecnou zásadou prosazovanou od počátku ODS při budování právního řádu, je výstavba společnosti zdola nahoru v pořadí občan, rodina, obec a stát (*Svoboda a prosperita, 1992*). „Pro ODS je právní řád jedním z pramenů stability společnosti.“ (*Svoboda a prosperita, 1996*)

ODS se ve volebním programu z roku 1992 přihlásila k Listině základních práv a svobod, přičemž připomněla, že „k lidským právům patří i práva ekonomická, práva dítěte, rodiny, právo na přiměřené zdravé životní prostředí apod.“. V oblasti soukromého práva požadovala takovou právní úpravu, která vydrží „přínejmenším po několik generací“. V roce 1996 na tento požadavek navázala a za prioritu měla přípravu zcela nových základních zákonů (tedy nikoliv pouhých novelizací těch stávajících, které byly přijaty počátkem šedesátých let minulého století, kdy u nás „definitivně“ zvítězil socialismus). Rekodifikace by se v oblasti soukromého práva týkala zejm. nového občanského zákoníku a ve sféře práva veřejného nového občanského soudního řádu zajišťujícího rychlou činnost soudů oproštěnou od zbytečných formalit. V právu veřejném nelze opomenout ani přípravu nově koncipovaného trestního zákona, u něhož se ODS zavázala „prosadit přísnější postih pachatelů zvláště závažných trestných činů a těch, kteří se trestné činnosti dopouštějí opakovaně“ (*Svoboda a prosperita, 1996*). ODS se rovněž zasazovala o zjednodušení a zrychlení trestního řízení s cílem dosáhnout toho, aby sankce následovala pokud možno co nejdříve po porušení zákona. V roce 1998 ODS prosazuje důslednější naplnění požadavku, že viník musí být potrestán a nevinný nesmí být poškozen. K tomu se navrhuje vytvořit účinný systém ochrany svědků, změna poměrů mezi trestními sazby u různých trestných činů s důrazem na ochranu osobní integrity a soukromí občanů, využití alternativních možností postihu u pachatelů málo narušených kriminalitou a zároveň přísnější postih recidivistů, resp. zásadní přehodnocování institutu vazby tak, aby nedocházelo k jejímu bezdůvodnému užívání (*Čtyři poděbradské články, 1998*).

ODS od svého vzniku trvale požaduje existenci jednoduchého, přehledného a srozumitelného právního řádu. Vůči přebujelé právní regulaci nejradiálněji vystoupila v roce 2002 se svým připravovaným deregulačním zásahem, kterým chtěla do třech let odstranit nejméně „jednu třetinu zákazů a příkazů“. Z jednotlivých navržených opatření lze zmínit např. odpovědnost každého ministra za prověrku svých resortních předpisů a za navržení jejich redukce, zrušení pravomoci resortů samostatně vydávat prováděcí předpisy k zákonům, posouzení nutnosti existence všech

úřadů státní správy, zrušení odvětvových ministerstev a Ministerstva pro místní rozvoj (*Volební desatero, 2002*).

VEŘEJNÁ SPRÁVA

ODS se v roce 1992 přihlásila k depolitizaci státní správy a k prosazení úpravy střetu zájmů (*Svoboda a prosperita, 1992*). Právní úprava tzv. střetu zájmů, byť s problematickou konstrukcí, je v našem právním řádě již od roku 1992. Naopak apolitická státní správa je v současné době nenaplněným předvolebním slibem. Stále nedochází k aplikaci tzv. služebního zákona, jehož účinnost byla několikrát odložena (údajně z důvodu, že nejsou na jeho realizaci dostatečné finanční prostředky). ODS zhodnotila přínosy služebního zákona i takovým způsobem, že odsoudí občany „do role prosebníků ještě více než dnes“ (*Volební desatero, 2002*). Vedle toho však byla přijata speciální právní úprava pracovního poměru úředníků územních samosprávných celků, která se v praxi vcelku osvědčila.

V rámci systému veřejné správy ODS nepovažuje žádnou z jejich složek – státní správu a samosprávu – za lepší nebo horší. Každá z těchto větví veřejné správy plní (má plnit) takové úkoly, které jsou jí vlastní a které zvládá ze své podstaty lépe. ODS vnímá obec jako základní a nejdůležitější článek ve správě věcí veřejných (*Svoboda a prosperita, 1996*). Podpora principu decentralizace – přenos kompetencí ze státní správy na samosprávu – se objevila ve volebním programu ODS již v roce 1992 (*Svoboda a prosperita, 1992*). Z tohoto pohledu se jeví jako poněkud tápající postoj strany k vyšším územním samosprávným celkům. V roce 1996 ODS považuje vyšší územní samosprávné celky za možnou formu uspořádání orgánů veřejné správy, avšak neměly by to být útvary uměle vytvořené a administrativně nařízené (nemusí nutně znamenat posílení demokracie a samosprávy). Po přijetí ústavního zákona o vzniku vyšších územních samosprávných celků ODS připomíná, že nikdy nezastávala názor, že vznik krajů sám o sobě musí zároveň znamenat zjednodušení správy věcí veřejných a její přiblížení k občanovi. Každopádně se ODS staví proti tomu, aby se pravomoci nově vzniklých krajů stanovily na úkor obcí (*Čtyři poděbradské články, 1998*). ODS nepovažuje reformu veřejné správy prosazenou vládou Miloše Zemana za skutečnou reformu, neboť přinesla vyšší počet úředníků, větší náklady státu a nové komplikace pro občany (*Volební desatero, 2002*).

VNITŘNÍ BEZPEČNOST

Hlavním cílem ODS při formulování bezpečností politiky je bezpečnost občana (*Svoboda a prosperita, 1992*). V počátcích budování Policie České republiky, která má poskytovat ochranu občanům v oblasti jejich práv, svobod, života, zdraví a majetku, bylo důležité dosáhnout toho, aby policisté jako zaměstnanci státu a Policie jako

instituce nabyli opět veřejné důvěry. ODS prosazovala, aby Policie nebyla zatěžována takovými administrativními úkony, které mohou vykonávat orgány státní správy (např. převod agend řídičských průkazů a motorových vozidel atd.). ODS se zavázala, že navrhne novou úpravu správního trestání (nový přestupkový zákon a související zákony dosud nebyly předloženy). S problematikou vnitřní bezpečnosti souvisí i širší záležitost, kterou je prevence, na který ODS kladla vždy velký důraz (odpovědná rodičovská výchova, výchova k odpovědnosti vůči rodině a státu). ODS upozorňovala na růst

drogových závislostí, migrací cizinců a kriminalitu, která je s tím spojená. Zavázala se vypracovat nové zákony o azylu a o pobytu cizinců. (*Svoboda a prosperita, 1996*). Problematika vnitřní bezpečnosti je však podstatně širší a zahrnuje např. otázky zpravodajských služeb, Integrovaného záchranného systému atd. Tradičním požadavkem ODS je zajištění vyššího počtu policistů v ulicích (např. *Volební desatero, 2002*).

*Jan Břeň,
Ministerstvo vnitra*